Odobescu, o foaie de zestre și Obedenii

Ioana Gabriela Duicu

Alexandru Odobescu,
la 58 ani, (1892)
în *Opere Alese*, 1938.

În 1862, Odobescu scria *Câteva ore la Snagov*, o „naraţiune cu un fond epic pronunţat" aşa cum avea s-o caracterizeze Eugen Simion[1]. Din multitudinea de informaţii oferite de acest „roman istoric concentrat"[2] ne-a atras atenţia *Foaia de zestre a Stancăi, fiica monahului Dositei Brăiloiu* pe care Odobescu o reproduce, motivând:

„În sfêrşit, spre a înregistra şi a complecta tóte obiectele felurite ce alcătuĭaŭ gătéla uneĭ nobile dame din timpiĭ trecuţĭ, în ţéra la noĭ, să ne fie ĭertat a transcrie aci fóia de zestre a Stancăĭ, fiica monachului Dositeŭ Brăiloŭ şi soçie a paharniculuĭ Obedénu, pe care o găsim printre actele de proprietate ale moşieĭ Cunesciĭ a Snagovuluĭ. Iată, din cuvênt în cuvênt, acest curios document:

«Cu mila luĭ Dumneḑeŭ, însemnăm zestrile fiemea Stancăĭ, precum scrie mai jos:

1 Salbă za açe 20, de câte cincĭ.
...
1 Iĭe cu mărgăritar.
4 Iĭ cu sîrmă.
4 Iĭ cu fir.
12 Iĭ cu mătase.
5 Mărămĭ cusute cu fir şi cu mătase.
1 Maramă cusută tot cu fir.
1 Dulamă de serasir cu pacea de samur şi cu nasturii de aur.
1 Dulamă de lastră verde cu pacea de samur, cu nasturiĭ de mărgăritar.
1 Dulamă de lastră roşie cu rîşĭ, cu nasturiĭ de mărgăritar şi cu sîrmă.
1 Zăbun de sansal de Veneţia cu feçe.
…
1 Brîu cu vĕrgile de fir.
…
1 Maramă de oglindă, de Çarigrad.
1 Maramă de mânĕ alésă, umplută cu fir.
1 Maramă de mâni cusută cu mătase, umplută cu fir. …"[3]

---

[1] Eugen Simion, *Alexandru Odobescu. Un romantic erudit şi anxios, iubitor de reverii clasicizante*, Bucureşti, 2015, p. 75.
[2] ibidem.
[3] A. I. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice, Vol. I*, Bucuresci, 1887, p. 420 – 422.

Reproducerea Foii de zestre din scrierea lui Odobescu, aşa cum am citat-o, parţial, nu are menţionată data, iar originalul respectivei Foi, până în prezent, nu am putut să-l identificăm.

De asemenea, nu am putut identifica, din alte surse, nici anul căsătoriei celor doi, ceea ce ne determină să considerăm următoarele:

„Neamul Brăiloilor ajunge la oarecare însemnătate abia în a doua jumătate a veacului al XVII-lea., … mai ales între 1664 şi 1668, toţi în părţile gorjene ale muntelui, unde stăpâniau anumite plaiuri.”[4]

Ramura cea mai cunoscută începe cu Cornea, care, în 1685, sub Şerban Cantacuzino, primeşte rangul de postelnic, iar Constantin Brâncoveanu îl ridică la rangul de mare agă. A avut 6 băieţi şi două fete.

Cel mai mare dintre băieţii lui Cornea Brăiloiu, Dumitraşcu, a fost lăudat de nemţi, pe care i-a slujit, pentru „cuminţia, cunoştinţa de lume, iuţimea şi dibăcia lui”[5].

Trecuse de partea Imperialilor, în campania munteană din 1716, pentru a se răzbuna pe Nicolae Vodă Mavrocordat, care îl prigonise pe Brâncoveanu. Pentru a scăpa de la moarte, datorită repercusiunilor fanariotului voievod îmbracă rasa călugărească la mănăstirea Tismana, ca părinte Dositeu sau Dosoftei. Cu toate acestea, la scurt timp devine căpitan de Cerneţi. Moare la 7 august 1747 şi este înmormântat la Tismana.[6]

Dumitraşcu Brăiloiu avea, din căsătoria sa cu fata Banului Barbu Milescu (una dintre surorile cronicarului Constantin Căpitanul), doi copii: o fată şi un băiat[7].

Pe fată, pe **Stanca**, o mărită cu **Constantin Obedeanu**[8], fiul „tovarăşului de sentimente politice al lui Dositeu, Serdarul Petru (1716).”[9]

Constantin Obedeanu[10], fiul marelui armaş Petru Obedeanu (vel armaş, vel căpitan, vel sluger, vel șătrar[11], şi vel serdar, m. 1718), şi al Mariei Obedeanu

---

[4] Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiiană Hagi Pop publicate cu Note genealogice asupra mai multor familii de…*, 1906, Bucureşti, p. XVIII)

[5] Hurmuzachi, VI, p. 307

[6] Nicolae Iorga, *idem*, p. XX)

[7] Pe fiu, pe Toma, „slab la minte”, îl însoară cu „fiica beizadelei, principe de Imperiu şi Ban oltenesc, Gheorghe Cantacuzino, Marica” (Iorga, Nicolae, 1906, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiiană Hagi Pop publicate cu Note genealogice asupra mai multor familii de…*, p. XXI.)

[8] Nicolae Iorga, *idem*, p. LIX – LX, nr. XLIII.

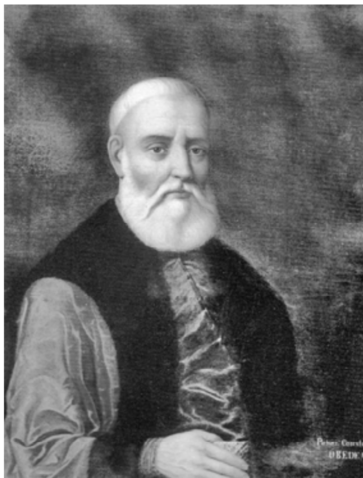
[9] Nicolae Iorga, *idem*, p. XXI.

[10] El va institui în Craiova, împreună cu soţia sa, Stanca, născută Brăiloiu, un puternic aşezământ, mănăstirea Obedeanu (1748 – 1753), ridicându-o pe locul caselor sale, construindu-i şi chilii, în care au funcţionat o şcoală şi un spital.

Şcoala obştească de învăţătură de la mănăstirea Obedeanu şi-a deschis porţile în 1774 – 1775. În 1822 este numită Şcoală domnească, cu un curs primar şi unul secundar, iar la 20 mai 1826 a luat fiinţă, în chiliile de la mănăstirea Obedeanu, şcoala secundară, ce a avut ca prim profesor pe Stanciu Căpăţâneanu, iar învăţător pe Grigore Pleşoianu. Oficial, şcoala era cunoscută sub numele de Şcoala Centrală şi era considerată a doua şcoală de limba română din Muntenia, după Colegiul Sf. Sava din Bucureşti.

(născută Filişanu[12]), a fost consilier imperial în timpul Banatului Olteniei (1718 – 1739), mare şetrar (1740), mare stolnic (1743), caimacam al Craiovei (1745 – 1747), paharnic (1751 – 1752) şi mare sluger (1763)[13].

Din informaţiile de până acum putem spune că Foaia de zestre fiind semnată de „monahul Dositei Brăiloiu”, cu siguranţă a fost întocmită după călugărire, deci în timpul sau după anul 1716.

Constantin Lecca, *Portretul paharnicului Constantin Obedeanu 1860.* apud Paul Rezeanu, *Constantin Lecca, Buc., 2005, p. 164.*

O informaţie, foarte importantă, dar fără menţionarea sursei bibliografice sau documentare, ne parvine de la Pr. Teodor Danalache[14]: „În anul 1716, datorită domnitorului fanariot Nicolae Mavrocordat, mulţi boieri români au fost nevoiţi să fugă în Transilvania. Între pribegi se afla şi Constantin Obedeanu, împreună cu familia sa. La plecare, soţia lui, Stanca, a luat cu ea icoana cea minunată cu *Buna Vestire*, însă, la întoarcere, aceasta a fost pierdută pe drumul dintre Sibiu şi Craiova.”[15]

O altă informaţie ne parvine din tabloul votiv al bisericii *Adormirea Maicii Domnului* din Vădeni Gorj, pictat în anii 1732 – 1733[16]; are înfăţişaţi: „Pe păretele despre Mează-noapte: … Jupân Constantin Obedeanul zăt[17] Dosofteiu Brăiloiu i Jupâniţa ego Stanca”.[18]

Urmare a celor prezentate mai sus şi analizând şi alte materiale pe care le-am avut la dispoziţie[19], putem concluziona:

1. dacă poate fi confirmată documentar istoria narată de pr. Teodor Danalache atunci, căsătoria Stancăi Brăiloiu cu Constantin Obedeanu a avut loc chiar în anul 1716, ceea ce ar însemna că Foaia de zestre poate fi datată, cu exactitate, în 1716;

2. dacă nu se confirmă documentar punctul 1, atunci respectiva foaie de zestre poate fi datată între anii 1716, când s-a călugărit Dumitraşcu Brăiloiu, şi

---

[11] Mihai Sorin Rădulescu, *În căutarea unor istorii uitate*, Bucureşti, 2011, p. 73.

[12] „bunicul ei patern era slugerul Dumitru Filişanu, ctitorul Mănăstirii Crasna din Gorj” – Mihai Sorin Rădulescu, *idem*, p. 74.

[13] Mihai Sorin Rădulescu, *idem*, Bucureşti, 2011, p. 76.

[14] nu am putut, până în prezent, să-l contactăm pentru informaţii suplimentare asupra sursei.

[15] Pr. Teodor Danalache, *Biserica Obedeanu*, www.crestinortodox.ro/ biserici-manastiri/biserica-obedeanu-135154.html (accesat ultima dată 27.02.2018).

[16] Ştefan D. Grecianu, *Genealogii documentate ale familiilor boiereşti publicate de Paul Şt. Grecianu*, 1913, p. 424 notă.

[17] sau zet, termeni vechi pentru ginere.

[18] Al. Ştefulescu, *Gorjul istoric şi pitoresc de …*, Târgu-Jiului, 1904, ediţia 1996, p. 311.

[19] arborele genealogic pe care-l prezintă Mihai D. Sturdza, *Familiile Boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, Vol. II, Bucureşti, 2011, p. 191 (arborele genealogic a fost accesat pe site: www.ghika.net/Familles /Brailoiu.pdf (ultima accesare 28 februarie 2018).), prezintă erori în ceea ce o priveşte descendenţa din ramura Dumitraşcu Brăiloiu ori nu o reprezintă complet.

1732 – 1733, când este pictat tabloul votiv al bisericii din Vădeni, în care este reprezentat „Constantin Obedeanu zăt Dosofteiu Brăiloiu”, fiind cea mai timpurie menţiune a lui Constantin Obedeanu ca ginere al lui Dumitraşcu Brăiloiu.

Referindu-ne la conţinutul foii de zestre, şi concluzionând cele prezentate mai sus, putem spune că ea se constituie într-o mărturie importantă a existenţei unor obiecte de valoare, în special vestimentare şi de podoabă, „la modă” şi cu importanţă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, mai exact în perioada 1716 – 1732, precum şi într-un fond de termeni pentru respectivele obiecte.

Chiar dacă la prima vedere, în ceea ce priveşte moda feminină, această perioadă, de circa 15 ani, pare o perioadă foarte mare, trebuie să amintim faptul că moda vestimentară rămâne aproape neschimbată în perioada fanariotă, deci pe o perioadă de aproape un secol, ceea ce ne face să privim cu mult mai multă indulgenţă perioada de 15 ani.

Cu toate acestea trebuie totuşi să subliniem că această perioadă este una de ocupaţie austriacă (1718 – 1739) ce se constituie ca o enclavă temporală în secolul fanariot. De asemenea, perioada în care am încadrat datarea respectivei foi începe la foarte scurt timp după uciderea de turci a lui Constantin Brâncoveanu (1714), şi de subliniat că cele două familii, Brăiloiu şi Obedeanu, erau susţinătoare şi apropiate ale voievodului martirizat.

Această încadrare temporală şi socială scot la iveală importanţa pe care o are foaia de zestre în istoria vestimentară atât pentru costumul boieresc cât şi pentru cel popular.

În cele ce urmează vom prezenta elementele pe care le considerăm cele mai importante:

Salbă
Muzeul Judeţean „Alexandru Ştefulescu”, Tg. Jiu

„1 Salbă za açe 20, de câte cincĭ”

După cum a fost formulat pare să fie o salbă cu 20 de monede de 5 galbeni, montate pe un lanţ de aur din zale.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în Ţările Române, cea mai frecventă monedă a fost galbenul turcesc, care, totuşi, pentru perioada de ocupaţie austriacă este înlocuit, în Valahia Mică, de galbenul imperial.

Cu toate acestea suntem de părere că salba primită ca zestre este din galbeni turceşti[20] motivaţi de larga circulaţie a respectivei monede în perioada imediat anterioară.

Totodată opiniem că Dosoftei Brăiloiu dă fiicei o *salbă de zestre*, aşa cum o denumeşte Romulus Vulcănescu[21], deci fără rol de podoabă, dacă avem în vedere

[20] care la acea vreme aveau o greutate de 3,635 gr. de aur, fiind cea mai grea dintre cele cinci tipuri de galbeni care au existat: olandez, german (imperial), unguresc, veneţian şi turcesc; în acelaşi timp, şi cea mai mică puritate, 950 ‰, devalorizare care se produsese de la 990,3‰.

celelalte podoabe descrise în Foaie. Mai mult decât atât, chiar dacă secretarul brâncovenesc Anton-Maria del Chiaro Fiorentino[22] menţionează salbele ca podoabe ale româncelor cu siguranţă a făcut referire la clasa de mijloc deoarece în nici-un tablou votiv nu am întâlnit ca doamnele de rang să poarte salbe în acea perioadă.

Ie „cu fluturi”,
2/4 sec. XIX, Teleorman,
Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Gusti”, Bucureşti, inv. 15100

„1 Iĭe cu mărgăritar.
4 Iĭ cu sîrmă.
4 Iĭ cu fir.
12 Iĭ cu mătase.”

De remarcat denumirea pe care o dă monahul Dositei ciupagului femeiesc al boieroaicelor: **IE** – cu mărgăritar, cu sârmă, cu fir, cu mătase.

Zamfira Mihail[23] menţionează ca prim document în care apare cuvântul **ie**, o foaie de zestre din 1760, citându-l pe N. Iorga[24].

Deci avem de-a face cu o mărturie ante 1760 în care denumirea **ie** este atestată documentar.

Mai mult decât atât avem atestată şi prezenţa perlelor, firelor de aur şi argint, dar şi a broderiei cu mătase. După numărul lor în zestre ne putem da seama şi de valoarea fiecăreia dintre ele: 1, 4, 4, 12.

Maramele sunt şi ele prezente, dar în două poziţii bine stabilite, făcându-se distincţie clară între cele folosite ca acoperitori de cap şi cele folosite ca ştergare sau chiar batiste:

- cele pentru cap au menţionate valorile care le împodobesc, cusute cu fir şi mătase sau numai cu fir;

- la cea cu rol de ştergar, este menţionată provenienţa din considerentul că era în pas cu moda şi avea o calitate superioară, de unde putem uşor deduce că era ornamentată cu mătase, neavând menţionate nici „mărgăritarele”, nici „firul”.

- maramele de mână sunt, de fapt, acele batiste unisex, pe care bărbaţii le purtau prinse în şalul de la brâu şi pe care femeile le ţineau în mână, prinse de un colţ, aşa cum se mai pot observa şi astăzi în costumul popular bulgăresc, grecesc şi chiar sârbesc, care s-au purtat şi la noi, şi în costumul popular, de-a lungul Dunării.

[21] Romulus Vulcănescu, *Podoabe şi bijuterii populare*, în volumul *Arta populară românească*, Bucureşti, 1969, p. 467.

[22] Anton-Maria del Chiaro Fiorentino, *Revoluţiile Valahiei de ... (după textul reeditat de Nicolae Iorga) în româneşte de S. Cris-Cristian cu o introducere de Nicolae Iorga*, Iaşi, 1929, p. 13. (format digital publicat de Institutul de Memorie Culturală – cIMeC, http://www.cimec.ro/carte/delchiaro/RevolutiileValahiei.pdf, ultima accesare 04 martie 2018)

[23] Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, 1978, p. 51.

[24] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, Vol. II, p. 456.

Brâul cu fir pe care-l primeşte Stanca drept zestre este o mărturie certă că încă nu fusese înlocuit definitiv cu şalurile orientale, în moda boieroaicelor.

Este cunoscut faptul că aceasta este perioada, care va continua până la mijlocul secolului al XVIII-lea, în care femeile vor înlocui brâul şi cingătorile metalice, la fel ca şi bărbaţii.

Şigună
Muzeul Naţional al Satului
„Dimitrie Gusti", inv. 10272

Zăbunul, alături de dulamă, sunt cele mai răspândite şi vechi denumiri de veşminte.

Zăbunul este o haină lungă fără mâneci purtată de boieri, atât de bărbaţi cât şi de femei; atestată documentar încă de la sfârşitul secolului al XVI-lea; el poate fi întâlnit la ţăranii din zona Bran şi din Câmpia Munteniei, Câmpia Aradului sau Podişul Moldovei, atestat documentar de la începutul secolului al XVIII-lea[25]. Termenul a fost răspândit în tot spaţiul sud-est european: bg. *zăbun*, sârbă *zubun*, magh. *zobony*, aromână *zăbun* sau *ţipune* (forma din aromâna sudică a binecunoscutei *şigune* nordice).

Prin această prezentare ne-am dorit să evidenţiem importanţa interdisciplinarităţii în analiza operei literare, mai ales cea a perioadei secolului al XIX-lea, care ne oferă încă importante informaţii atât de natură istorică, de istoria artei, de istorie vestimentară, care coroborate pot conduce către unele clarificări esenţiale în domeniile menţionate.

[25] Zamfira Mihail, *idem*, p. 122.

Bibliografie:

Grecianu Ştefan D., *Genealogii documentate ale familiilor boiereşti publicate de Paul Şt. Grecianu*, 1913.

Iorga Nicolae, *Scrisori de boieri şi negustori olteni şi munteni către Casa de negoţ sibiiană Hagi Pop publicate cu Note genealogice asupra mai multor familii de…*, Bucureşti, 1906.

Mihail Zamfira, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, 1978.

Odobescu A. I., *Scrieri literare şi istorice, Vol. I*, Bucuresci, 1887.

Rădulescu Mihai Sorin, *În căutarea unor istorii uitate*, Bucureşti, 2011.

Simion Eugen, *Alexandru Odobescu. Un romantic erudit şi anxios, iubitor de reverii clasicizante*, Bucureşti, 2015.

Ştefulescu Al., *Gorjul istoric şi pitoresc de …*, Târgu-Jiului, 1904, ediţia 1996.

Vulcănescu Romulus, *Podoabe şi bijuterii populare*, în volumul *Arta populară românească*, Bucureşti, 1969.

Chiaro Fiorentino Anton-Maria del, *Revoluţiile Valahiei de … (după textul reeditat de Nicolae Iorga) în româneşte de S. Cris-Cristian cu o introducere de Nicolae Iorga*, Iaşi, 1929, p. 13. (format digital publicat de Institutul de Memorie Culturală – cIMeC, http://www.cimec.ro/carte/delchiaro/RevolutiileValahiei.pdf, ultima accesare 04 martie 2018)

Danalache Pr. Teodor, *Biserica Obedeanu*, www.crestinortodox.ro/ biserici-manastiri/biserica-obedeanu-135154.html (accesat ultima dată 27.02.2018).

Sturdza Mihai D., *Familiile Boiereşti din Moldova şi Ţara Românească*, Vol. II, Bucureşti, 2011. (arborele genealogic a fost accesat pe site: www.ghika.net/Familles/Brailoiu.pdf (ultima accesare 28 februarie 2018).